
AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER VE REKABET GÜCÜ: TÜRKİYE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM ENDÜSTRİSİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Araş. Gör. Dr. Özge AYNAGÖZ ÇAKMAK
Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
aynagoz@gazi.edu.tr.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörünün karşılaştırmalı üstünlük ve rekabetçiliğinin tüm alt sektörler itibarıyla belirlenmesidir. Bu amaçla ilk olarak, tekstil ve hazır giyim endüstrisindeki tüm alt sektörlere ait, Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi hesaplanmış ve daha sonra ise Vollrath'ın indeksi yardımıyla söz konusu endüstrilerin toplam mal grupları açısından rekabet gücü belirlenmiştir. Balassa indeksinin sonuçlarına göre gerek SITC iki, gerekse de üç haneli ürün gruplarında, dünya piyasasında rekabet gücü oldukça yüksek olan Türkiye'nin, Vollrath'ın indeks sonuçlarına göre SITC iki haneli ürün gruplarında rekabet gücü daha düşüktür. Ancak gerek AKÜ gerekse de görelî ihracat ve görelî ticari avantaj indeksleri göstermektedir ki, hazır giyim (konfeksiyon) ve aksesuarlarının yer aldığı SITC 84 grubunun dünya piyasalarında rekabet gücü, SITC 65 dokumacılık grubundan oldukça yüksektir. Ancak son yıllarda hemen hemen tüm ürün gruplarının rekabet gücünde önemli düşüşler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin başta Avrupa Birliği olmak üzere Dünya piyasalarında sahip olduğu rekabet gücünü kaybetmemesi için, teknolojik gelişme ve AR-GE'ye önem vermesi ve verimlilik artışı sağlaması gerekmektedir.

ABSTRACT

The aim of this paper is to examine Turkey's comparative advantage and international competitiveness of textiles and clothing industries as a whole and of all sub-sectors of these industries. The analysis is based on Balassa's

(1965) revealed comparative advantage (RCA) index and Vollrath's (1991) competitiveness indices. The analysis based on Balassa's indices shows that Turkey has a strong comparative advantage in textiles and clothing as aggregate commodity groups and in sub-categories of textile and clothing. In aggregate commodity groups of textiles and clothing, the analysis based on Vollrath's indices shows that Turkey is less competitive in the world market compared to Balassa's indices. On the other hand, both RCA and relative trade and export advantage indices show that SITC 84 (Articles of Apparel and Clothing Accessories) commodity group is more competitive than SITC 65 (Textiles Yarn, Fabrics, Made-up Articles and Related Products) in the world markets. However, the competitiveness of almost all sub-sectors falls recently. In order not to lose the competitiveness of Turkish textile and apparel industries in European Union and world markets, it is essential to focus on technological developments and research and development (R&D).

GİRİŞ

Dünya'daki diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de lokomotif sektör olma özelliğini koruyan tekstil ve hazır giyim sektöründe gelişmiş ülkeler 1960'lardan başlayarak, düşük maliyetli üretici ülkelere yapılacak ithalatı engellemek ve böylece kendi sanayilerini korumak için kısıtlayıcı tedbirler almaya başlamışlardır. Başlangıçta tek taraflı kısıtlamalarla daha sonra ise bu ülkelerle yapılan gönüllü ihracat kısıtlamaları ile devam eden bu süreçte tekstil ve hazır giyim ticareti, 30 yıldan fazla bir süre bazı özel anlaşmalarla (sadece

pamuklu ürünleri kapsamak üzere uygulamaya 1961 yılında konan “Uluslararası Pamuklu Tekstil Ticaretine İlişkin Kısa Dönemli Düzenleme” ve 1963–1973 dönemini kapsayan “Uzun Dönemli Pamuklu Tekstil Düzenlemesi) düzenlenmiştir. 1974 yılından, Uruguay görüşmelerinin gerçekleştirildiği 1994 yılına kadar ise “Çok Elyaflılar Anlaşması” (Multifibre Arrangement), ülkelerin ikili anlaşmalarla tekstil ve hazır giyim ticaretini karşılıklı olarak kısıtlamalarına olanak sağlanmıştır.

Bu açıdan gelişmiş ülkelerin ithalatlarına, iki taraflı kısıtlamalar uygulamalarını sağlayan MFA’dan önceki anlaşmaların, MFA gibi çok taraflı ve etkili olmadığını belirtmek gerekmektedir. MFA uzun bir dönem için gelişmekte olan ülkeler açısından, GATT prensiplerinden en sert ve maliyetli sapma (derogation) olarak kalmıştır (Rodrik, 1995: 46).

Uruguay Round Ticaret Müzakereleri sonucunda imzalanan ve 1 Ocak 1995’de yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması kapsamında bulunan Tekstil ve Hazır Giyim Anlaşması (ATC) ile tekstil ve hazır giyim ticareti GATT kapsamına alınmıştır. ATC, gönüllü ihracat kısıtlamaları anlaşmaları ile kotalar dahilinde yürütülen uluslararası ticaretin, kademeli olarak serbestleştirilmesini ve miktar kısıtlamalarının 1 Ocak 2005 tarihine kadar kaldırılmasını öngörmekteydi. Bu tarihten itibaren küresel rekabete açılacak olan Dünya tekstil ve hazır giyim piyasasında yaşanan gelişmelerin, Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrisinin rekabet gücünde de önemli etkiler yaratacağı şüphesizdir.

Çalışmanın amacı, Dünya piyasasında Türkiye’nin tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin karşılaştırmalı üstünlük ve rekabet gücünde meydana gelen değişimlerin incelenmesidir. Sektörün karşılaştırmalı üstünlük ve rekabetçiliğinin belirlenmesi amacıyla ilk olarak, tekstil ve hazır giyim endüstrisi toplam mal grupları ve tüm alt sektörler için, Balassa’nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi hesaplanmıştır. Daha sonra ise toplam mal grupları açısından rekabet gücü, Vollrath’ın indeksi yardımıyla belirlenmiştir.

Çalışmanın 2. Bölümünde analize temel sağlamak için, Türk sanayinin ve özellikle tekstil ve hazır giyim endüstrisinin rekabet gücünü ölçen çalışmalara yer verilmiştir. 3. Bölümde ise tekstil ve hazır giyim sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bölüm 4’de ise sırasıyla Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrisinde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler ve rekabet gücü analiz edilmiştir. Sonuç

Bölümünde ise analiz sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

TÜRK SANAYİNİN KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK VE REKABET GÜCÜ

Bugüne kadar Türk sanayinin rekabet gücünü ölçmek amacıyla yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Kullanılan yöntem, ele alınan dönem ve ürün grupları açısından farklılık gösteren bu çalışmalarda, Türkiye’nin Dünya genelinde veya AB, ABD gibi bazı ülke veya ülke grupları karşısında rekabet gücü belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmaların bir kısmı ise Balassa indeksi olarak da bilinen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi kullanılarak yapılan çalışmalardır.

Devlet Planlama Teşkilatı’nın 1988’de, 105 sektörün AB piyasasında rekabet gücünü Balassa indeksi hesaplanılarak ölçtüğü çalışma, bugüne kadar yapılan en kapsamlı çalışma niteliindedir. Söz konusu çalışmada, ele alınan 105 sektörün rekabet gücü, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksi ile ölçülmüştür. Türkiye’nin AB piyasasında rekabet gücü yüksek sektörler arasında bulunan hazır giyim sektörünün aksine, iplik ve dokuma sektörünün rekabet için tedbir gereken sektörler arasında yer aldığı görülmüştür (Aktan, 2004: 15).

Türkiye’nin hem genel hem de AT karşısında rekabet gücünü, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi yardımıyla belirlemeye çalışan bir diğer çalışmada ise Güran (1990), sadece 1988 yılı için yaptığı araştırma sonucunda, AB karşısında rekabet gücü yüksek 17 sektör, rekabet gücü düşük 27 sektör bulunduğunu tespit etmiştir. Çalışmada, tekstil ve hazır giyim sektörü ise gerek dünya çapında gerekse de AB karşısında rekabet gücü yüksek sektörler arasındadır.

Türkiye’nin AB’ne entegrasyonunun ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkilerini, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi kullanarak belirlemeye çalışan Karakaya ve Özgen (2002) ise çalışmalarında ayrıca, söz konusu indeks yardımıyla Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği’nin, Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi Akdeniz ülkeleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Analiz sonucunda Türkiye ile AB arasındaki ihracat yapısının çok farklı olduğu ve AKÜ indeksi sonuçlarına göre aralarında tekstil ürünlerinin de bulunduğu birkaç mal grubunda, ticaret yaratıcı

etkinin ortaya çıkacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin AB piyasasına ticaret engelleri olmaksızın girişinin, Akdeniz ülkelerinin AB ile ticaretini olumsuz etkileyebileceği de ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi kullanarak Türk ihracat mallarının 1990–1999 döneminde rekabet gücünü inceleyen bir diğer çalışma ise DTM (2003) tarafından yapılmıştır. SITC Rev. 3'e göre üç haneli mal grupları düzeyinde yapılan çalışmada, Türkiye ile 57 ülke arasında AKÜ indeksi hesaplanmıştır. Analiz sonuçları, Türkiye'nin AB ülkelerine ihracatında karşılaştırmalı rekabet üstünlüğü olan malların yüzde 80'inin sanayi ürünleri olduğu göstermektedir. Sanayi ürünleri arasında ise, tekstil ve özellikle hazır giyim ürünleri ağırlıktadır. Hazır giyim alt ürün gruplarının hepsinde Türkiye'nin, hemen hemen tüm AB ülkeleri piyasasında karşılaştırmalı rekabet üstünlüğü bulunduğu görülmüştür.

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksi yanında karşılaştırmalı ihracat performansı, ihracat benzerliği ve ticareti kapsama indeksleri ile 1 Mayıs 2004'de AB'ne katılan Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyetine karşı Türk sanayinin rekabet gücünü 1996–1999 dönemi için ölçen Yılmaz (2003) çalışması sonucunda, AKÜ indeksine göre Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Romanya ve kısmen Bulgaristan'ın emek-yoğun sektörlerde rekabet üstünlüğüne sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Sermaye yoğun mallarda ise Çek Cumhuriyeti'nin diğer dört ülke karşısında rekabet üstünlüğü söz konusudur.

Türkiye hazır giyim ve tekstil sektörünün rekabet gücünün sektörel düzeyde ölçüldüğü çalışmalar da mevcuttur. Altay ve Gacaner'in (2003), AKÜ indeksini kullanarak Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün, AB ve ABD piyasalarında Çin'e karşı rekabet gücünü belirledikleri çalışma sonuçlarına göre, söz konusu sektörde her iki piyasada da Türkiye'nin rekabet üstünlüğüne söz konusudur. Çoban ve Kök (2005) ise AKÜ yaklaşımını esas alarak, SITC Rev.3'e göre üç haneli mal grupları düzeyinde Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün, 15 AB üyesi ülkeyle rekabet gücünü kıyaslamışlardır. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye'nin üç haneli mal grupları düzeyinde rekabet gücü oldukça yüksek bulunmuştur.

Bu çalışmada ise Ballassa'nın AKÜ indeksi yanında, Vollrath'ın rekabet gücü indekslerine de dayanarak Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin karşılaştırmalı üstünlük ve rekabet gücü belirlenmeye çalışılmıştır. Vollrath'ın indeksleri yardımıyla söz konusu endüstrilerin rekabet gücünde meydana gelen değişimlerin izlenmesiyle, daha gerçekçi sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

TÜRKİYE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM ENDÜSTRİSİ

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması (Standart International Trade Classification) Rev 3'e göre tekstil endüstrisi, üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar; SITC 26 (tekstil elyafları ve hammadde) grubu, SITC 65 (tekstil ipliği, dokuma, mensucat ve ilgili ürünleri kapsayan dokumacılık) grubu ve SITC 84 (hazır giyim ve aksesuarları) grubudur.

2003 yılı itibariyle toplam 395 milyar \$ olan Dünya tekstil ve hazır giyim ticaretinin yaklaşık 200 milyar \$'ı hazır giyim ticaretinden oluşmaktadır. Tablo 1'den de görüleceği gibi, Dünya'nın önde gelen hazır giyim ihracatçısı ülkeler arasında AB ülkeleri, Hong Kong ve Çin bulunmaktadır.

Sektörün en önemli hammaddesi olan pamuk üretiminde Dünya'nın 7. büyük üreticisi olan Türkiye'nin, sahip olduğu yüksek ihracat potansiyeli ile 2003 yılında dünya tekstil ihracatındaki payı %2,7, hazır giyimdeki payı ise %3,4 dolaylarındadır. 2003 yılı itibariyle hazır giyim ihracatında Çin, Hong Kong ve İtalya'dan sonra 4. sırada gelen Türkiye'nin en önemli ihracat piyasası ise (toplam hazır giyim ihracatın yaklaşık %73'ü) AB-15'dir. Dünya tekstil ihracatında ise 13. sırada bulunan Türkiye için bu sektörde de en önemli piyasa (toplam tekstil ihracatının %38'i) yine AB-15'dir. AB'den sonra ise toplam ihracat içinde en büyük pay, %12 ile ABD'nindir (www.itkib.org.tr).

Toplam ihracatın %32'sini, GSMH'nin %10,7'sinin ve toplam istihdamın %10,9'unu tekstil ve hazır giyim ihracatının oluşturduğu Türkiye'de, üretiminin yaklaşık yarısını ihraç eden sektörün toplam ithalat içindeki payı ise %7,4'dür.

Türkiye'de 1963–1972 döneminden itibaren tekstil sektörüne yapılan yatırımlar, sektörde istikrarlı bir büyüme ve ihracatı da beraberinde getirmiştir. Planlı dönemde yapılan bu yatırımlar sektörün gelişmesine yardımcı olmakla birlikte, Türk tekstil sektörüne yapılan yatırım artışları esasen 1970 ve 80'li yıllarda gerçekleştirmiştir (Yaşar, 1995: 38). Türkiye'de 24 Ocak 1980 Kararları sonrasında ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin izlenmesiyle birlikte hızla gelişen sektör, bu yıllarda ülke ihracatında yaşanan artışın da asıl kaynağı olmuştur (Eruygur, 2004: 6). 1980'li yılların başında daha ziyade iplik, elyaf, kumaş gibi tekstil mamulleri ihraç eden Türkiye'de, 1990'lı yıllarda ise ihracatta hazır giyim ağırlığı artmıştır.

Tablo 1. Tekstil ve Hazır Giyim Ticaretinde Dünyanın Önde Gelen Ülkeleri, 2003
KAYNAK: WTO, International Trade Statistics, 2004. ((* Birlik Dışı)

SITC 65. TEKSTİL			
İHRACAT		İTHALAT	
Ülkeler	Değer (milyar \$)	Ülkeler	Değer (milyar \$)
AB-15*	26.37	AB-15*	19.97
Hong Kong	13.08	ABD	18.29
Çin	26.90	Çin	14.22
ABD	10.92	Hong Kong	12.93
G.Kore	10.12	Meksika	5.46
Tayvan	9.32	Japonya	5.06
Hindistan	6.51	Kanada	3.86
Japonya	6.43	Türkiye	3.42
Pakistan	5.81	Polonya	3.04
Türkiye	5.24	G. Kore	2.94
SITC 84. HAZIR GİYİM			
İHRACAT		İTHALAT	
Ülkeler	Değer (milyar \$)	Ülkeler	Değer (milyar \$)
Çin	52.06	ABD	71.28
Hong Kong	23.15	AB-15*	60.39
AB-15*	19.04	Japonya	19.49
Türkiye	9.94	Hong Kong	15.95
Meksika	7.34	Kanada	4.50
Hindistan	6.46	İsviçre	3.93
ABD	5.54	Rusya Fed.	3.71
Bangladeş	4.36	Meksika	3.03
Endonezya	4.11	G. Kore	2.50
Romanya	4.07	Avustralya	2.19

Tablo 2. Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisinde Bazı Temel Göstergeler (1990–2002)
KAYNAK: SPO, Sector Profiles of Turkish Industry, A General Outlook, 2004.

	1990	1995	2000	2002	YILLIK % ARTIŞ (1990–2002)
YURTİÇİ TÜKETİM	7.986	10.018	17.035	17.418	6.7
ÜRETİM	12.108	13.778	26.111	27.728	7.1
İHRACAT	5.161	6.777	11.877	19.936	8.6
İTHALAT	799	1.268	2.879	3.698	13.6

1996 yılında AB ile Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi ile birlikte tüm gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kalkmasının ticareti önemli ölçüde artıracığı beklentisi, sektöre 1995 yılında ciddi yatırımların yapılmasına neden olmuştur. Ancak söz konusu yatırımlar, 1995 yılından sonra yıllar itibariyle azalış göstermiştir. Özellikle 1998 ekonomik krizi ile birlikte yatırımlar büyük ölçüde durmuş ve bu dönemden itibaren sektöre ilişkin göstergelerde ve özellikle ihracatta da olumsuz gelişmeler yaşanmıştır (Aras, 2002: 5).

Türkiye'de ihracat ve istihdam açısından son derece önemli bir sektör olan tekstil ve hazır giyim sektörü, büyük ölçüde dışa bağımlı bir sektördür. 1990–2002 döneminde % 8.6 artan ihracata karşın, ithalat %13.6 artmıştır (SPO, 2004: 22). 2003 yılı itibariyle sektörün en fazla ithalat yaptığı ülkeler; sırasıyla; İtalya, Çin, İspanya, İngiltere, Almanya, Fransa, Bulgaristan, Endonezya ve Hong Kong'tur (www.igeme.org.tr). Özellikle İtalya'dan sonra Avrupa'nın en büyük tedarikçisi durumunda olan Türkiye'de, 1996–2000 yılları arasında AB'ye yönelik ihracat % 20 oranında artarken, aynı dönem içinde AB'den gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ithalatı % 75 oranında artmıştır.

Her ne kadar ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük ve ticaret performanslarına yönelik çalışmaların çoğunda tekstil ve hazır giyim endüstrileri birbirine yakın ilişkileri nedeniyle beraber ele alınsalar da, Türkiye'de bu iki endüstrinin özellik ve yapıları birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin, Dünyanın en büyük tekstil üreticileri arasında yer alan Türkiye, tekstil ürünlerinde en büyük 13 ihracatçı ülke arasında yer alırken, üretim açısından daha geri sıralarda yer alan hazır giyim endüstrisi, Dünya ihracatında 4. sıradadır. Buna ek olarak, büyük ölçüde endüstriler arası ticaret özelliği taşıyan hazır giyim aksine, tekstil sektöründe endüstri içi ticaretin payı bir hayli yüksektir (Tekstil ve hazır giyim sektörlerine ait endüstri-içi ticaret rakamları Ek Tablo 1'de verilmiştir. Bir endüstrideki eşanlı ihracat ve ithalat olarak tanımlanan endüstri içi ticaretin (EİT) hesaplanmasında, Grubel ve Lloyd'un (1975) indeksi kullanılmıştır; $EİTGL = 1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i}$). Burada X_i ve M_i sırasıyla ele alınan ülkenin i endüstrisinde ihracat ve ithalatını göstermektedir. 0 ve 1 arasında değerler alan indeksin 1'e eşit olması, söz konusu endüstrideki ticaretin tamamen endüstri içi ticaret özelliği gösterdiğini ifade etmektedir. Ek Tablo 1'de verilen yüzde olarak ifade edilmiş indeks değerleri ile toplam ticaretin hangi oranda endüstri-içi ticareti kapsadığı gösterilmektedir.).

Ek Tablo 1'den görüleceği gibi, tekstil sektöründe görülen bu şekilde yüksek ve büyüyen bir EİT düzeyi, genellikle dış ticarete yapılan

liberalizasyonun ardından beklenen düşük maliyetlerin bir nedeni olarak yorumlanmaktadır. Türkiye'nin dış ticarete gerçekleştirdiği liberalizasyon sonucu, gittikçe daha fazla ilgili mal grubu ithalatının artarak, yerli üretimin yerini alması neticesinde söz konusu endüstriler karşılaştırmalı üstünlüklerini kaybetmekte ve EİT payı artmaktadır (Gönel, 2001: 17).

TÜRKİYE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM ENDÜSTRİSİNDE AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER VE REKABET GÜCÜ

Bu bölümde, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim endüstrisinin karşılaştırmalı üstünlüğü ve rekabet gücünü analiz etmek için Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi ve Vollrath'ın Rekabet Gücü indeksi kullanılmıştır.

Bir ülkenin diğer ülke veya ülke gruplarına karşı karşılaştırmalı üstünlüğünü belirlemenin, daha doğru bir ifade ile karşılaştırmalı üstünlükleri belirleyen fiyat ve fiyat dışı değişkenlerin, çok sayıda ülke ve çok sayıda ürün yönünden ölçülmesinin zorluğu nedeniyle, karşılaştırmalı üstünlüklerin hesaplanmasında, ticaret öncesi değil ticaret sonrası verilere dayalı hesaplama yapmak gerekli olmaktadır. Bu yönde ilk adım Liesner (1958) tarafından atılmış olmasına karşın, en sık kullanılan Balassa'nın AKÜ indeksidir. Balassa'nın (1965) AKÜ yaklaşımı, karşılaştırmalı üstünlüğün gerçek biçiminin, ticaret sonrası verilerden gözlemlenebileceğini varsaymaktadır. Balassa, bir ülkenin belli bir mal ya da endüstri ticaretinde karşılaştırmalı üstünlüğünü ölçmek için, bu mal ya da endüstrinin toplam dünya ihracatındaki payının, ülkenin toplam ihracatındaki payına oranını veren bir indeks oluşturmuştur. Buradaki amaç, karşılaştırmalı üstünlüğün altında yatan kaynakları belirlemekten çok, ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığının belirlenebilmesidir.

Balassa söz konusu indeksi şu şekilde formüle etmiştir:

$$RCA_{ij} = (x_{ij} / X_j) / (x_{iw} / X_w) \quad (1)$$

Burada RCA_{ij} , j ülkesinin i malı için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksini göstermektedir. x_{ij} , X_j , x_{iw} ve X_w ise sırasıyla j ülkesinin i malı ihracatını, j ülkesinin toplam ihracatını, i malı dünya ihracatını ve toplam dünya ihracatını göstermektedir. Endeksin birden büyük bir değer

alması, j ülkesinin i malında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, o malın ülkenin toplam ihracatı içinde payı, dünya ticaretindeki payından daha büyüktür. Birden küçük endeks değeri ise o malda karşılaştırmalı dezavantaj olduğunu ifade etmektedir.

AKÜ indeksi, çeşitli ülkelerde pek çok sektörün açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklerini ölçmek için yapılan çok sayıda çalışmada kullanılmıştır. Bu çalışmalarda temel amaç, ticaret sonrası verilerden oluşan göstergeler kullanarak açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükleri ölçebilmektir. Bu amaçla ortaya atılmış pek çok alternatif AKÜ indeksi ve bu indekslerin özelliklerini analiz eden pek çok çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar arasında; Hillman (1980), Bowen (1983), Ballance (1985), Yeats (1985), Kojima (1970), Kunimoto (1977), Vollrath (1987; 1989) sayılabilir.

Söz konusu alternatif AKÜ indekslerinin bir kısmı, çok basit ve bu yüzden karşılaştırmalı üstünlükleri ölçmek açısından yetersiz bulunmuştur. Salt üretim ve piyasa payına dayalı bu indeksler, ekonomideki bir mal, sektör veya alt sektörün rekabetçi durumu hakkında çok az bilgi verebilmektedir. Bu yüzden uluslararası rekabetin ölçümünde daha karmaşık ve kapsamlı ölçümler önerilmiştir.

Bu yöndeki çalışmaların en önemlilerinden biri Vollrath'a (1991) aittir. Yukarıda tanımlanan AKÜ indeksini sadece ihracatı hesaba aldığı ve ithalat düzeyini ihmal ettiği için eleştiren Vollrath'a (1991) göre indeksin hesaplanmasında, ihracat ve ithalat verileri ile net ticaret etkisi hesaba katılmalıdır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklere yönelik üç alternatif tanımlama yapan Vollrath, ihracat kadar ithalatı da kapsayan ilk göstergesi görelî ticaret avantajı (RTA) olarak tanımlamıştır. Söz konusu indeks, Balassa indeksine eşit olan görelî ihracat avantajı (RXA) ile görelî ithalat avantajı (RMA) arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu formülasyonlar aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{ir} / X_{nr})$$

$$RMA_{ij} = (M_{ij} / M_{nj}) / (M_{ir} / M_{nr})$$

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}$$

$$RC_{ij} = \ln(RXA_{ij}) - \ln(RMA_{ij})$$

Burada,

RTA_{ij} = j ülkesinin i malında görelî ticaret avantajını

RXA_{ij} = j ülkesinin i malında görelî ihracat avantajını

RMA_{ij} = j ülkesinin i malında görelî ithalat avantajını

RC_{ij} = j ülkesinin i malında görelî rekabet üstünlüğü indeksini

X = ihracat

M = ithalat

n = geri kalan tüm mallar

r = dünyanın geri kalanını göstermektedir.

Vollrath'a göre, yukarıdaki üç indeksin (RTA, RXA ve RC) pozitif değerleri karşılaştırmalı avantajı, negatif değerleri ise karşılaştırmalı dezavantajı göstermektedir. Vollrath bu üç göstergenin önemli bir özelliğine de işaret etmiştir: Söz konusu indeksler belli bir mal / ülke ile ülkelerin ve malların geri kalanları arasında ayırım yapmaya olanak tanımaktadır. İndeksler bu yolla ülke ve malın dünya ticaretinde çifte sayımını engellemektedir (Fertó ve Hubbard, 2001: 3).

Vollrath RC indeksinin, arz ve talep dengesini içerdiği için daha tercih edilebilir bir indeks olduğunu belirtmektedir. Çünkü RC indeksi, bir ülke veya malın karşılaştırmalı üstünlüğünü daha iyi yansıtmaktadır (Vollrath, 1991: 276). Ancak söz konusu indeks bazı kısıtlamalara da sahiptir. Özellikle iki yanlı ticaretin söz konusu olmadığı durumlarda (ya ithalat ya da ihracat sıfırsa), indeksin uygulanması sınırlı kalacaktır. Diğer yandan RTA ise belli bir mal grubunun ya da endüstrinin açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünde, ihracat ve ithalatın üstünlüklerinin görelî katkısını ölçme potansiyeline sahiptir. Bu üç indeks birlikte ele alındığında Vollrath, RXA indeksinin ise pratikte daha yaygın kullanıldığını kabul etmektedir (Vollrath, 1991: 276-277).

Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin karşılaştırmalı üstünlük ve rekabetçiliğinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada, Vollrath'ın yaklaşımı temel alınmıştır. Bunun esas nedeni, yukarıda da belirtildiği gibi söz konusu indekslerin, arz ve talep etkilerini birleştirme ve ele alınan mal grubu ile diğer mallar arasında ve ele alınan ülke ile dünyanın geri kalanı arasında kesin bir ayırım yapma olanağı verme özellikleridir.

Yukarıda da belirtildiği gibi çalışmanın amacı, Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin Dünya piyasasında rekabet gücünde meydana gelen değişimlerin, SITC iki ve üç haneli ürün grupları

açısından belirlenmesidir. Bu amaçla, tekstil ve hazır giyim endüstrisindeki tüm üç haneli alt sektörlere ait, Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi hesaplanmıştır. Daha sonra ise Vollrath'ın indeksi yardımıyla söz konusu endüstrilerin toplam mal grupları açısından rekabet gücü belirlenmiştir.

Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin Dünya piyasasında rekabet gücünün ölçümünde, SITC Rev. 3 uluslararası mal sınıflaması kullanılmıştır. Türkiye'nin ihracat ve ithalat verileri, 1989 yılından itibaren SITC Rev. 3 kapsamında yayımlandığı için ve söz konusu veriler 2003 yılı için yayınlanmamış olduğundan çalışma, 1989–2003 dönemini kapsamaktadır.

Çalışmada kullanılan tüm ihracat ve ithalat değerleri, Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümünün "Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE)" adlı verilerinden derlenmiştir. Söz konusu verilere Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü'nün Internet adresinden (<http://www.unstats.un.org/unsd/databases.htm>) ulaşılmıştır. SITC Rev.3'e göre tekstil ve hazır giyim endüstrisinin çalışma kapsamına alınan iki ve üç haneli ürün grupları aşağıda verilmiştir:

(SITC:65)- Tekstil ipliği, dokuma, mensucat ve ilgili ürünler

(SITC:651)-Dokuma iplikleri (SITC:652)-Pamuklu dokumalar

(SITC:653)-Sentetik-suni elyaftan dokuma

(SITC:654)-Pamuk, sentetik, suni elyaf dışı liflerden mensucat

(SITC:655)-Poliester liflerden mensucat

(SITC:656)-Kordela, etiket, arma ve benzeri dokumalar

(SITC:657)-Özel dokumalar ve bunlardan mamul eşya

(SITC:658)-Dokunmuş hazır eşya

(SITC:659)-Yer kaplamaları, halılar

(SITC:84)-Hazır giyim ve aksesuarları

(SITC:841)-Erkek giyim eşyası

(SITC:842)-Kadın giyim eşyası

(SITC:843)-Erkekler için örme giyim eşyası

(SITC:844)-Kadınlar için örme giyim eşyası

(SITC:845)-Diğer giyim eşyası

(SITC:846)-Külotlu çorap, çorap, soket, eldiven, şal, atkı vb.

(SITC:848)-Dokuma dışındaki materyalden mamul giyim eşyası

Balassa ve Vollrath İndekslerinin Türkiye Tekstil ve Hazır giyim Endüstrisine Uygulanması

Bu bölümde yukarıda sunulan teorik arka plan çerçevesinde, Türkiye tekstil ve hazır giyim ürünlerin Dünya piyasasında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük ve rekabet gücü incelenecektir. Bu amaçla 1989- 2003 döneminde Balassa'nın AKÜ indeksi, hem SITC iki haneli ürün grupları hem de her bir alt sektör için hesaplanmıştır.

Sonuçların yer aldığı Tablo 3 ve Tablo 4'den de görüleceği gibi, gerek iki gerekse de üç haneli ürün gruplarında birden büyük bir değer alan tekstil ve hazır giyim ürünleri AKÜ indeksi, Türk sanayinin bu ürün gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğünü işaret etmektedir. Üstelik AKÜ indeks değeri ne kadar yüksekse ülkenin rekabet üstünlüğünün o kadar fazla olduğu bilinmektedir. Görülmektedir ki hazır giyim sektöründe (SITC 84) Türkiye'nin rekabet gücü, tekstil ürünlerine (SITC 65) göre oldukça yüksektir. Ancak hazır giyim ürün grubunun 1989'dan 2003'e yıllar itibariyle indeks değerinde görülen azalmalar dikkat çekicidir. 1989'dan günümüze söz konusu ürün gruplarının indeks değerleri birbirine yaklaşmıştır.

SITC üç haneli ürün grupları dikkate alınarak 9 alt ürün grubu altında değerlendirilen tekstil ürünleri ile 7 alt ürün grubu altında değerlendirilen hazır giyim ürünlerine ait indeks değerlerinin yer aldığı Tablo 3'den Türkiye'nin tekstil grubunda rekabet gücü en yüksek alt ürün gruplarının sırasıyla, SITC 658 nolu dokunmuş hazır eşya ve 659 nolu ev tekstili ürün grupları olduğu görülmektedir. Hazır giyimde ise 844 nolu kadınlar için örme giyim eşyası ve 845 nolu diğer giyim eşyası ürün gruplarının rekabet gücü, diğer alt ürün gruplarına kıyasla oldukça yüksektir. 1989–2003 döneminde tekstil alt ürün gruplarının karşılaştırmalı üstünlükler sıralamasında önemli bir değişiklik olmamasına karşın, hazır giyim alt ürün gruplarının AKÜ indeks değerlerinin büyük değişimler gösterdiği görülmektedir. Nitekim 848 nolu dokuma dışındaki materyalden mamul giyim eşyası ürün grubu, 1989-1990'da rekabet gücü en yüksek alt ürün grubu iken, birinci sıradaki yerini 1990'lı yılların başında 844 nolu ürün grubuna, 1990'ın ikinci yarısından itibaren de 845 nolu ürün grubuna terk etmiştir.

Tablo 3. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Alt Ürün Grupları İtibariyle AKÜ İndeksi (1989 –2003)

KAYNAK: UN, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerine dayanılarak hesaplanmıştır.

Yıllar	SITC 65. Tekstil (dokumacılık) grubu									SITC 84. Konfeksiyon (hazır giyim) ve aksesuarları grubu						
	651	652	653	654	655	656	657	658	659	841	842	843	844	845	846	848
1989	6,12	3,70	1,70	0,72	2,60	1,38	2,10	9,36	6,58	6,51	8,34	3,47	13,64	9,90	3,06	16,94
1990	5,53	3,57	1,45	0,47	2,20	0,98	1,86	9,21	6,55	6,25	8,34	4,79	16,29	9,90	3,32	20,24
1991	5,15	3,34	1,29	0,53	2,53	1,28	1,32	10,02	6,02	5,15	7,71	4,75	18,68	10,22	4,24	16,92
1992	4,22	2,81	1,65	0,73	2,04	1,36	1,29	8,11	7,94	3,92	5,44	4,74	20,91	8,49	3,81	11,45
1993	3,60	2,61	2,10	0,87	1,67	2,01	1,30	7,22	9,17	4,03	5,59	5,17	20,89	8,60	4,37	10,28
1994	5,10	4,32	2,40	0,95	3,00	2,51	1,01	7,93	7,15	3,93	5,40	6,32	16,39	8,66	5,00	9,44
1995	3,46	3,84	3,45	1,41	1,58	2,90	1,26	9,06	6,57	5,27	7,33	8,31	19,92	10,07	5,65	8,45
1996	3,50	3,93	3,10	1,82	2,15	3,44	1,58	9,87	7,84	4,75	7,11	8,67	17,01	10,09	5,72	6,14
1997	3,83	3,88	3,34	1,65	2,61	3,76	1,91	11,05	6,72	4,66	6,66	6,10	13,35	8,71	5,10	6,49
1998	4,29	4,01	3,82	1,67	2,63	4,01	1,46	11,92	7,44	4,67	6,81	6,83	13,67	9,42	5,04	5,83
1999	5,03	3,62	3,99	2,22	3,18	5,51	1,38	11,94	6,14	4,88	7,25	6,05	11,49	8,88	5,22	5,51
2000	5,17	4,22	4,18	2,60	3,03	6,63	1,59	13,30	7,58	5,18	8,14	5,53	11,90	9,01	5,63	5,83
2001	5,05	4,51	3,99	1,91	3,09	7,67	1,55	11,39	6,18	4,42	7,25	4,64	9,35	7,38	5,50	5,11
2002	3,68	4,21	4,28	1,88	2,85	7,20	1,59	11,28	5,88	5,22	7,71	5,20	9,63	7,91	5,82	4,87
2003	3,32	3,71	4,36	1,86	2,95	6,73	1,49	10,55	6,10	5,07	6,83	3,94	9,31	7,79	6,19	3,70

Tablo 4. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Balassa AKÜ İndeks Değerleri (1989–2003)**KAYNAK:** UN, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerine dayanılarak hesaplanmıştır.

Yıllar	SITC 65. Tekstil (dokumacılık) grubu	SITC 84. Konfeksiyon (hazır giyim) ve aksesuarları grubu
1989	3,85	9,13
1990	3,57	9,64
1991	3,39	9,25
1992	3,18	7,64
1993	3,09	7,61
1994	3,66	7,16
1995	3,55	8,74
1996	3,78	8,16
1997	4,05	7,36
1998	4,37	7,56
1999	4,60	7,35
2000	5,04	7,68
2001	4,79	6,50
2002	4,51	7,04
2003	4,35	6,63

Tablo 5. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Vollrath İndeks Değerleri (1989–2003)**KAYNAK:** UN, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerine dayanılarak hesaplanmıştır

Yıllar	RTA		RC		RXA	
	SITC. 65	SITC. 84	SITC. 65	SITC. 84	SITC. 65	SITC. 84
1989	3,57	12,08	1,81	7,08	4,27	12,09
1990	3,00	13,11	1,43	6,47	3,94	13,13
1991	2,78	12,52	1,39	5,95	3,71	12,55
1992	2,51	10,54	1,27	5,80	3,48	10,57
1993	2,20	10,48	1,07	5,62	3,36	10,52
1994	2,46	9,48	0,93	5,48	4,07	9,51
1995	2,13	11,11	0,78	5,66	3,93	11,15
1996	2,53	12,05	0,92	4,79	4,21	12,15
1997	2,75	9,71	0,92	4,30	4,56	9,85
1998	3,04	10,09	0,95	4,27	4,96	10,23
1999	3,32	9,57	1,01	4,23	5,23	9,71
2000	4,03	9,92	1,20	4,25	5,76	10,06
2001	3,40	8,06	0,98	3,92	5,45	8,23
2002	2,58	8,96	0,71	4,07	5,09	9,12
2003	2,49	8,26	0,71	3,84	4,88	8,45

Ancak gerek tekstil gerekse de hazır giyim ürünlerinin rekabet gücü en yüksek bu alt ürün gruplarının dördünde de (SITC 658, 659, 844, 845) 1990'lı yılların başındaki indeks değeri, 2000'li yıllarda düşmüş veya hemen hemen sabit kalmıştır. İndeks değerlerindeki düşüş, özellikle hazır giyim alt ürün gruplarında önemli boyutlardadır. Tekstil alt ürün gruplarında ise indeks değerinin yıldan yıla istikrarlı bir artış kaydettiği alt ürün grupları da mevcuttur (özellikle 656- Kordela, etiket, arma ve benzeri dokumalar, 653 -Sentetik-suni elyaftan dokuma ve 654- Pamuk, sentetik, suni elyaf dışı liflerden mensucat alt ürün grupları). İki haneli ürün gruplarının AKÜ indekslerini veren Tablo 4'den

görülebileceği gibi, hazır giyim ürün grubunun aksine tekstil ürünleri indeks değerindeki yükselmenin ana kaynağı da budur. Yukarıda elde edilen bulgular, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim tüm alt ürün gruplarında Dünya piyasalarında rekabet üstünlüğüne sahip olduğunu gösteren bundan önceki çalışmaları doğrulamaktadır. Vollrath'ın AKÜ indeksine alternatif olarak tanımladığı üç indeksin (RTA, RXA ve RC) tekstil ve hazır giyim endüstrisine uygulanması sonucu elde edilen bulgular ise Tablo 5'de gösterilmektedir. Tabloda yer alan RXA indeksi, Balassa'nın AKÜ indeksine tek farkla eşittir. Bu fark, RXA'da, ülke ve malın Dünya ticaretinde çifte sayımının engellenmiş

olmasıdır. Nitekim RXA indeksi sonuçları ile Tablo 4’de görülen AKÜ indeks sonuçları birbiri ile oldukça tutarlıdır.

Vollrath’ın yorumuna göre de tekstil ve hazır giyimde Türkiye 1989’dan beri, Dünya piyasalarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ancak özellikle hazır giyimde RC indeksinin daha yüksek pozitif değeri, Balassa indeksi sonuçları ile benzer olarak, dünya piyasalarında hazır giyim ürünlerinin rekabet gücünün daha yüksek olduğunu göstermektedir. Tablo 4 ve 5’de görülen Balassa ve Vollrath indeksine dayalı değerlerin yıldan yıla değişimi farklılık göstermektedir. Bunun temel sebebi, söz konusu indekslerin birbirleriyle tam anlamıyla kıyaslanamayan farklı içeriklere sahip olması olarak açıklanabilir.

Analize ithalatı da dahil eden ve RTA indeksinin logaritmasını alarak indeksin yorumlanmasını kolaylaştıran Vollrath’ın formülasyonu ile ulaşılan sonuçlardan görülmektedir ki, Türkiye’nin gerek tekstil gerekse de hazır giyim endüstrisinde rekabet gücünü ifade eden RC indeks değerleri, söz konusu diğer indeks değerlerinden oldukça düşüktür. Bu farklılık için daha fazla bir açıklama yapmak zor olmakla birlikte, iki haneli ürün kategorisinde (SITC 65 ve SITC 84), gerek Vollrath gerekse de Balassa indekslerinin ulaştığı temel sonuç, Türkiye’nin karşılaştırmalı üstünlük ve rekabet gücüne sahip olduğudur.

SONUÇ

Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin karşılaştırmalı üstünlük ve rekabet gücünün, Balassa’nın açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksi ve Vollrath’ın rekabet gücü indekslerine dayanarak incelendiği bu çalışmada, Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması Rev.3’e göre iki ve üç haneli ürün grupları düzeyinde yapılan analiz sonuçları göstermektedir ki, Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrileri Dünya piyasalarında karşılaştırmalı üstünlük ve rekabet gücüne sahiptir.

Ancak bu çalışma sonucunda ulaşılan iki temel sonuç önemlidir. Bunlardan birincisi, Vollrath’ın rekabet gücü indeksi ile Balassa’nın AKÜ indeksine dayalı olarak ulaşılan değerler arasındaki farklılıktır. Bu farkın temel sebebi, indekslerin birbirleriyle tam anlamıyla kıyaslanamayan farklı içerikleridir. Ancak her iki indeks sonuçları, Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrilerinin 1989’dan günümüze karşılaştırmalı üstünlükler ve rekabet gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu ise gerek SITC iki gerekse de üç basamaklı ürün gruplarının rekabet gücünde son yıllarda önemli düşüşler yaşandığıdır. Bilindiği gibi Çok Elyafılar Anlaşması yerini, 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması kapsamında bulunan Tekstil ve Giyim Anlaşmasına (ATC) bırakmıştır. ATC, kotalar dahilinde yürütülen tekstil ve hazır giyim ticaretinin kademeli olarak serbestleştirilerek 4 aşamada GATT kurallarına dahil edilmesini amaçlamaktadır. Bu açıdan 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren küresel rekabete açılacak olan Dünya tekstil ve hazır giyim piyasasında yaşanan gelişmelerin, Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrisinin rekabet gücünde de önemli etkiler yaratacağı şüphesizdir.

2005 yılından itibaren artan uluslararası rekabet ortamında, ülkelerin rekabet gücünü etkileyecek en önemli unsurlar arasında; kaliteli ve ucuz hammadde temini, nitelikli işgücü, işgücü ve teknoloji kullanımında verimlilik, pazara yakınlık, pazarlama ve dağıtım kanallarına sahip olmak, ürün kalite ve çeşitliliğini zenginleştiren ve birim üretim faaliyetlerinde tasarruf sağlayan AR-GE faaliyetleri ile moda ve marka olgusu gelmektedir.

Bu açıdan bakıldığında uluslararası rekabet deneyimine sahip olan Türkiye tekstil ve hazır giyim endüstrisi açısından, Avrupa Birliği, Rusya ve Türk Cumhuriyetleri pazarlarına yakınlık, sektörün en önemli hammaddesi olan pamuğun yurtiçinde üretimi, eğitilmiş işgücüne sahip olunması ve lojistik, ulaşım, iletişim konularındaki altyapının mevcudiyeti en önemli fırsatlar olarak görülmektedir. Ancak Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün rekabet gücünü bu süreçte olumsuz etkileyebilecek önemli sorunları da bulunmaktadır. Bunlar arasında; riskli ve kısa vadeli finansman sorunu, ABD ve büyüyen Uzakdoğu pazarlarına uzaklık, ülke imajının yetersizliği, marka yaratılmaması, teknoloji geliştirme ve AR-GE yetersizliği, firmaların %80’inin KOBİ olması dolayısıyla yaşanan öz sermaye yetersizliği, yeni pazarlara giriş konusunda sıkıntılar, rakiplere göre yüksek enerji ve Çin ve diğer Asya ülkelerine göre yüksek işçilik maliyetleri sayılabilir.

Analiz sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde, böyle bir ortamda gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda Türkiye, özellikle hazır giyim sektöründe sahip olduğu rekabet gücünü kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecektir. Dolayısıyla Türkiye’nin başta Avrupa Birliği olmak üzere Dünya piyasalarında sahip olduğu rekabet gücünü sürdürebilmesi için, sektörde özellikle teknolojik gelişme ve AR-GE’ye önem verilmesi ve verimlilik artışı sağlanması önem kazanmaktadır.

Ek Tablo 1. Toplam Tekstil (SITC 65) ve Hazır Giyim (SITC 84) Ürün Grupları Ticareti İçinde Endüstri-İç Ticaretin Payı (%)

Kaynak: UN, Commodity Trade Statistics Database (COMTRADE) verilerine dayanılarak hesaplanmıştır.

SITC 65		SITC 84	
Yıllar	EİT _{GL}	Yıllar	EİT _{GL}
1989	36.1	1989	0.40
1990	56.5	1990	0.96
1991	54.6	1991	1.49
1992	60.7	1992	1.40
1993	77.9	1993	2.08
1994	67.2	1994	1.53
1995	83.5	1995	1.59
1996	83.0	1996	4.89
1997	81.9	1997	6.72
1998	78.9	1998	6.65
1999	70.8	1999	6.19
2000	73.3	2000	7.76
2001	65.5	2001	6.92
2002	80.1	2002	6.79
2003	79.1	2003	8.14

KAYNAKÇA

AKTAN, Can ve VURAL, İstiklal (2004): *Rekabet Gücü ve Türkiye*, TİSK Rekabet Dizisi:3, Ankara.

ALTAY, Oğuzhan. ve GACANER, Aydanur (2003): "Turkey's Dynamics of Competition: A Comparative Analysis of Competitiveness of the Textile and Clothing Industry" (in Turkish), paper presented at the VII.ERC/METU 2003 International Economy Congress, Ankara.

ARAS, Güler (2002): "Avrupa Birliği Pazarı Karşısında Türk Tekstil Sektörünün Rekabet Yeteneği: Finansal Yaklaşım", VI. ERC/METU 2002 International Conference in Economics, Ankara.

BALASSA, Bela (1965): 'Trade Liberalization and "Revealed" Comparative Advantage', *Manchester School of Economic and Social Studies*, 33, 99-124.

BALLANCE, Robert; FORSTNER, Helmut ve MURRAY, Tracy (1985): 'On Measuring Revealed Comparative Advantage: A Note on Bowen's Indices', *Weltwirtschaftliches Archiv*, 121, 346-350.

BOWEN, Harry (1983): 'On the Theoretical Interpretation of Trade Intensity and Revealed

Comparative Advantage', *Weltwirtschaftliches Archiv*, 119, 464-472.

ÇOBAN, Orhan ve KÖK, Recep (2005): "Türkiye Tekstil Endüstrisi ve Rekabet Gücü: AB Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Bir Analiz Örneği (1989-2001)", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 228, 68-81.

ERUYGUR, Ozan; ÖZÇELİK, Emre ve TAYMAZ, Erol (2004): "Tekstil ve Hazır Giyim Sanayilerinde Uluslararası Rekabet", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 217, 5-23.

DTM (2003), *Türkiye Dış Ticaret Stratejisi (2005-2010-2015-2023)*, Ankara.

FERTO, Imre ve HUBBARD, Lionel J. (2001): "Regional comparative advantage and competitiveness in Hungarian agri-food sectors", *77th EAAE Seminar / NJF Seminar No. 325*, August 17-18, 2001, Helsinki.

GÖNEL, Feride (2001): "Tekstil Sektöründe Endüstri-içi Ticaret", *Dış Ticaret Dergisi*, 6 (21), 15-31.

GRUBEL, Herbert. G. ve LLOYD, P.J. (1975): *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products*, London: Macmillan.

GÜRAN, Nevzat (1990): *Dışa Açılma Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Rekabet Gücü*, Avrupa Topluluğu ile İlişkiler Başkanlığı, Ankara.

HILLMAN, Arye (1980): ‘Observations on the Relation between “Revealed Comparative Advantage” and Comparative Advantage as Indicated by Pre-Trade Relative Prices’, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 116, 315–321.

İGEME, www.igeme.org.tr

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri, www.itkib.org.tr

KARAKAYA, Ethem ve ÖZGEN, Ferhat (2002): “Economic Feasibility of Turkey's Economic Integration with The EU: Perspectives from Trade Creation and Trade Diversion”, VI. ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi, Ankara.

KOJİMA, Kiyoshi (1970): ‘The Pattern of International Trade among Advanced Countries’, *Hitotsubashi Journal of Economics*, 5, 16–36.

KUNIMOTO, K (1977): ‘Typology of Trade Intensity Indices’, *Hitotsubashi Journal of Economics*, 5, 16–36.

LİESNER, Hans H. (1958): “The European common market and British industry,” *Economic Journal*, 6, 302–316.

RODRİK, Dani (1995): “Developing Countries After The Uruguay Round”, *International Monetary and Financial Issues for the 1990's*, Vol. VI, United Nations Publication, New York.

SPO (2004): *Sector Profiles of Turkish Industry: A General Outlook*, General Directorate For Economic Sectors and Coordination Industry Department, Ankara.

United Nations, www.unstats.un.org/unsd/data-bases.htm

VOLLRATH, Thomas L. (1987): *Revealed Competitiveness for Wheat*, Economic Research Service Staff Report No. AGES861030, Washington.

VOLLRATH, Thomas L. (1989): *Competitiveness and Protection in World Agriculture*, Agricultural Information Bulletin No.567, Washington.

VOLLRATH, Thomas L. (1991): ‘A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage’, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127, 265–279.

YAŞAR, Ertuğ (1995): *Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü*, İTKİB Yayın No: 0041, İstanbul.

YEATS, Alexander. J (1985): ‘On the Appropriate Interpretation of the Revealed Comparative Advantage Index: Implications of a Methodology Based on Industry Sector Analysis’, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 121, 61–73.

YILMAZ, Bahri (2003): *Turkey's Competitiveness in the European Union: A Comparison with Five Candidate Countries and the EU*, Ezoneplus Working Paper No: 12.